

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 924

TARİHSEL VE AKTÜEL BOYUTLARIYLA
GADİR-İ HUM

(Ehl-i Sünnet, İmâmiyye/Ca'feriyye,
Nusayriler, Alevî-Bektaşiler)

Dr. Mehmet Nur AKDOĞAN

Editör:

Prof. Dr. M. Bahaüddin VAROL

ISBN: 978-625-7672-17-7

1. Baskı, Şubat 2021, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 02.07.2020
tarih ve 144 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi / edebi redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI: **TDV**
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
BASIMEVİ | PRINTING HOUSE

Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde No. 11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Diyarbakır'ın Dicle ilçesinde doğdu. İlk ve orta tahsilini Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde tamamladı. 2004'te Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu ve aynı yıl imam-hatip olarak göreve başladı. 2008'de *"Mekke'nin Fethi"* isimli teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Kayseri Dinî Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi'nden mezun oldu. 2014'te *"İmâmiyye Şîası Kaynaklarına Göre Hilafetine Kadar Hz. Ömer"* adlı teziyle doktorasını tamamladı. Din İşleri Yüksek Kurulu uzmanı olarak görev yapan Akdoğan; Arapça ve İngilizce bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

*Bu çalışmamı, evimin küçük beyi
YAVUZ EREN'e ithaf ediyorum.*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
ÖN SÖZ	XI
GİRİŞ	1
1. Konuyla İlgili Temel Kavramlar	7
a) Gadîr-i Hum (غدیر خم).....	7
b) Mevlâ/Velî (مولی / ولی).....	9
c) İmâmet (الإمامة)	18
2. Tarihsel Boyutlarıyla Gadîr-i Hum	29

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜNNİ KAYNAKLARDA GADİR-İ HUM

1. Muvâlât İfadesinin Ardından Dua ve Bedduaların Yer Alması	40
2. Hz. Ömer'in "Velâyet" Nedeniyle Hz. Ali'yi Tebrik Etmesi	45
3. Ashabın Tanıklık Etmesi	48
4. Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den Sonrası İçin Velî Olarak Bırakıldığını İfade Eden Rivayetler	53
5. "Sekaleyn" Hadisleri ile Birleştirilmiş Rivayetler	57

İKİNCİ BÖLÜM

Şİİ-İMÂMÎ KAYNAKLARDA GADİR-İ HUM

1. Mevlâ/Velî Lafzının İmâmete Yorumlanması.....	71
2. Vasi/Halife İfadelerinin Geçtiği Rivayetler	73
3. Sahâbenin Hz. Ali'ye Biat Etmesi	82
4. On İki İmamı Vasiyet Eden Rivayetler	88

5. Gadîr-i Hum ile İlişkilendirilen Âyetler	90
a) Mâide Sûresi 67. Âyet	90
b) Mâide Sûresi 3. Âyet	95
c) Meâric Sûresi 1-3. Âyetler	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GADİR-İ HUM KUTLAMALARININ ÜLKEMİZDEKİ GÜNCEL BAZI TEZAHÜRLERİ

1. Ca'ferîler	107
2. Nusayrîler	119
3. Alevî-Bektaşîler	135
SONUÇ	147
KAYNAKÇA	155

KISALTMALAR

■

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.mlf.	: Aynı müellif
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
b.	: Bin (oğlu)
Bkz.	: Bakınız
bt.	: Bint (kızı)
byy.	: Basım Yeri Yok
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Dan.	: Danışman
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
dn.	: Dipnot
h.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
İFAV	: Marmara Üniversite İlahiyat Fakültesi Vakfı
İÜİFD	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
krş.	: Karşılaştırınız
m.	: Milâdî
Mad.	: Maddesi
MATGŞS	: Milletler Arası Tarihte ve Günümüzde Şiflik Sempozyumu

Kısaltmalar

OMÜİFD	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
ö.	: Ölümü, ölüm tarihi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik eden
trz.	: Tarihsiz
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
yy.	: Yüzyıl

ÖN SÖZ

■

Hilâfet meselesi, her dönemde İslâm toplumu için en temel tartışma konularından biri olmuştur. Müslümanların din ve dünya işlerini kimin idare edeceği, bu kişinin nasıl belirleneceği ve bu görevi üstlenecek kişi de bulunması gereken özellikler, mezhepler arası ihtilafın önemli bir yönünü teşkil eder.

Hz. Peygamber'in vefatıyla Müslümanlar arasında başlayan ve daha yumuşak seyreden imâmet/hilâfet tartışmaları zaman ilerledikçe yerini daha derin kırılmalara bırakmıştır. Hz. Osman'ın şehâdeti, ardından Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde yaşanan Cemel ve Sıffin Savaşları'nın akabinde İslâm toplumu, çeşitli anlayış ve fırkalara ayrılmıştır. Bir tarafta âyetleri bağlamından koparıp dinî naslara yüzeysel yaklaşımlarıyla öne çıkan ve Hz. Osman ile Hz. Ali'nin hilâfet dönemlerinin bir kısmını meşru görmeyen Hâricîler; diğer tarafta hilâfetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu savunan ve onun bizzat Allah ve Resulü tarafından imâmet için nass ile tayin edildiğini, dahası ondan önceki üç halifenin bu görevi zorla ele geçirdiğini iddia eden Şîa; öbür tarafta ise bu iki görüşün aksine dört halifenin de meşru olduğunu, hilâfetteki görev sıralamalarının da fazilet derecelerine göre Hz. Peygamber tarafından işaretlenildiği görüşünü benimseyen Ehl-i sünnet bulunmaktadır. Bu yorum çevreleri arasında mensubu itibarıyla en büyük çoğunluğa sahip olan ve "sevâd-ı a'zam" olarak da nitelendirilen Ehl-i sünnet'tir. Ehl-i sünnet'ten sonra nicelik açısından en kalabalık nüfusa sahip fırka ise hiç şüphesiz Şîa'dır. Şîa kendi içerisinde Zeydiyye, Gulât, İmâmiyye gibi çeşitli alt gruplara ayrılmıştır. Ancak günümüzde

bağlıları en fazla olan Şii grup İsnâaşeriyye veya Ca'feriyye olarak da bilinen İmâmiyye'dir. Dolayısıyla Ehl-i sünnet ve Şîa, bütün ortak noktalarına rağmen hem fikrî boyutta hem de toplumsal yapı olarak iki ayrı cenahı oluşturmaktadırlar.

Şii anlayışa dayanan oluşumlar, diğer tüm mezheplerde olduğu gibi kendini en erken döneme dayandırmak ister ve bunun için de kendi fikirlerine uygun bir erken dönem telakkisi oluşturmaya çalışır. Hz. Ali merkezli bir tarih oluşturmaya çalışan Şîa, onun imâmetini ispat bağlamında bazen Kur'ân-ı Kerîm'den bazen hadislerden bazen de tarihî vakıalardan dayanak arar. Bu kapsamda, özellikle İmamî Şiîlik, Hz. Peygamber'in pek çok defa Hz. Ali'nin imâmetine/hilâfetine işaret ettiğini, hatta açık bir şekilde bunu dile getirdiğini iddia eder. Buna karşı, sahâbenin Hz. Ali'nin vasîliğini ve imâmetini bilmelerine rağmen bu hakkı ondan gasp ettiklerini savunur.

İmâmî kaynakların, Hz. Ali'nin hilâfeti konusunda benimsediği en önemli kanıt hiç şüphesiz Gadîr-i Hum hadisesi ve orada Hz. Peygamber'in söylediği sözlerdir. Tarih boyunca tartışmalara mesnet teşkil etmiş olan bu olay, Şîa'nın, imâmeti inanç esasları arasında saymasına delil olmuş, Sünnî müelliflerce de bu hususun kelâm kitaplarında zikredilmesine/işlenmesine yol açmıştır.

Gadîr-i Hum Olayı her ne kadar tarihte yaşanmışsa da etkisi günümüze kadar devam etmiş ve halen dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli etkinliklerle yad edilmektedir. Bu kapsamda, ülkemizde de bazı oluşumlar bugüne özel etkinlikler tertip etmekte, hatta bugünü bayram olarak kutlamaktadırlar.

Çalışmada hem Şii hem de Sünnî kaynakların olayla ilgili aktarımlarına, nakilde kullandıkları yöntemlere işaret edilecek ayrıca konuya ilişkin rivayetler ve râviler hakkında bazı değerlendirmelere yer verilecektir.

Temel kaynaklar arasında müstakil olarak Gadîr-i Hum Olayını ele alan bir eser elimizde mevcut değildir. Bununla birlikte bazı eserlerde Gadîr-i Hum'u anlatan ilk döneme ait çalışmaların olduğu iddia edilmiş, ancak bunlar günümüze ulaşmamıştır. Öte yandan,

konu hakkında son dönemde pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunlar arasında önemli çalışmalardan biri, Eminî'nin *el-Gadîr fi'l-Kitâb ve's-Sünne ve'l-Edeb* adlı kitabıdır. Ayrıca Adnan Demircan'ın yazmış olduğu "*Hz. Ali'nin Hilâfet Hakkı Meselesinde Gadîr-i Hum Olayı*" adlı çalışma da konuya ilişkin önemli bilgiler içermektedir.

Bu mütevazı çalışmayla Şîa'nın hilâfet konusunda en önemli argümanlarından olan Gadîr-i Hum konusuna ışık tutulması amaçlanmaktadır. Çalışma; giriş, üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. "Giriş" kısmında, araştırma açısından önem arz eden mevlâ/veli, imâmet ve Gadîr-i Hum kavramları ele alınmıştır. Ayrıca tarihsel boyutlarıyla Gadîr-i Hum Olayı hakkında genel bazı bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, Sünnî kaynaklarda olayın aktarılma şekli ortaya konulmuş, rivayetlerdeki farklılıklara ara başlıklar şeklinde dikkat çekilmiştir. İkinci bölümde, Gadîr rivayetlerinin Şîa içerisindeki konumu ve rivayetler arasındaki farklılıklar vurgulanmıştır. Üçüncü bölümde ise, tarihte meydana gelen bu hadisenin ülkemizdeki güncel tezahürleri ve çeşitli yorum çevrelerinde bu güne özel icra edilen etkinlikler irdelenmiştir. Bununla birlikte her beşerî üründe olduğu gibi bu çalışmada da birtakım kusurların olabileceği izahtan varestedir.

Son olarak, çalışmamızda önemli katkıları bulunan hocam Prof. Dr. Metin Bozan'a, kıymetli arkadaşım Abdurrahman Han'a ve diğer mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilir, saygılar sunarım.

Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

Dr. Mehmet Nur AKDOĞAN